

melder seg, men som blir ubesvart i boka er om der er planar for fleire intervju med informantane. Her ligg det opplagt moglegheiter for å utvide dette prosjektet.

Kunne ein tenkt seg at Birkedal eller andre forskarar kunne ha følgt informantane seinare i livet òg?

Anders Johansen

Komme til orde: Politisk kommunikasjon 1814-1913

Universitetsforlaget. Oslo, 2019

Anmeldt av Fredrik Saxegaard
Fredrik.Saxegaard@mf.no

Anders Johansen er professor i sakprosa-studier ved Universitetet i Bergen, og har i mange år vært en produktiv forfatter av bøker om retorikk i ordets videre betydning. Han har skrevet om språk og skriveprosess i *Samtalens tynne tråd*, om politisk kommunikasjon i møte med 1900-tallets teknologi i *Talerens troverdighet*. Sammen med Jens Kjeldsen har han utgitt en gedigen samling med norske offentlige taler, *Virksomme ord*. Og det er mye mer.

Selv om Johansen ikke først og fremst er opptatt av religiøs kommunikasjon, er det mye å hente i tekstene hans for de som har interesse for nettopp det. For det første fordi han som historisk orientert retoriker selvsagt skriver en del om kristne forkynnere og homiletiske lærebøker, og den rolle disse har spilt i ulike faser. Men mer interessant synes jeg det er å lese ham for å bli oppmerksom på sider ved kristen kommunikasjon og forkynnelse vi kanskje tar for gitt eller overser, men som analysene hans får frem.

Begge disse aspektene gjelder absolutt monumentalverket *Komme til orde: Politisk kommunikasjon 1814-1913*. Over 950 sider forteller Johansen om Norge fra grunnlovsvedtakene til kvinners stemmerett, lest som en historie om tilgangen til retoriske ressurser og retorisk medborgerskap. Boken har to teoretiske perspektiver som driver beretningen fremover (s. 27):

For det første det en kan kalle et systematisk blikk, som handler om hvordan retorisk kultur er konstituert av ulike forhold i samfunnet, og samtidig spiller tilbake på, og medierer, samfunnsutviklingen. I tidligere bøker har Johansen markert avstand fra Neil Postman's «The medium is the message» forstått som en deterministisk identitet mellom medium og budskap. Samtidig har han et skarpere blikk enn de fleste for det berettigede i utsagnet, nemlig hvordan teknologi og diskurser er medbestemmende for hva som kan sies på hvilke måter for å få gjennomslag. Spesifikt

i denne boken handler dette om hva som betinger den «politiske elitens retoriske kultur».

For det andre forteller boken en *historie* ut fra et bestemt perspektiv, nemlig hvordan grupper som har vært holdt utenfor ordskiftet, og dermed også utenfor beslutnings- og fordelingsrommene i samfunnet, finner veien inn. Hvordan de nettopp «kommer til orde».

Boken innleder med biskop Johan Nordahl Brun på prekestolen i Bergen domkirke 21. februar 1814. Johansen tar oss med inn i ordskiftene og maktkampene før, under og etter Riksforsamlingen. Han diskuterer forholdet mellom saklighet og personangrep, skrift og tale i det nye Stortinget og i samfunnet ellers. Ikke minst får han frem hvor annerledes datidens teatrale (bokstavelig talt) retoriske kultur var enn vår, noe som også får betydning for hvilke talere som ble sett på som troverdige, hvordan en forhandlet mellom privat og offentlig, osv.

Dette er temaer som følges opp gjennom de mange videre vendingene i boka, der stadig nye grupper prøver å få innflytelse og anerkjennelse, altså slåss for å «komme til orde». Det er bønder og målfolk, arbeidere og kvinner – og andre grupper. Johansen får frem hvordan disse stridene går dypt inn i menneskers selvfølelse og kroppslige fremtoning, og dermed hvordan det aldri er så enkelt som bare å kreve å få tildelt visse på forhånd gitte rettigheter. Han skriver om dyktige og beleste bønder som knapt turte å ta ordet i Stortinget fordi de sto utenfor dannelseskulturen til embetsmennene, og om Ivar Aasen som går omkring i hovedstaden 17. mai 1864 og gjennomskuer frihetstretorikken til borgerskapet. «De var sparsomt forsynt med ressurser til retorisk medborgerskap» skriver

Johansen om reindriftsamene (s. 885), og det samme er egentlig overskriften over alle gruppene. Dermed blir det en dobbel kamp, både om tilgang til rettighetene og til ordet. Og det er særlig i det siste at muligheten til anerkjennelse og selvrespekt ligger.

Gjennom hele fremstillingen møter vi prester og biskoper og andre forkynnere, oftest som medspillere for det en må kalle de privilegerte klassene, men av og til også som motstemmer. De blir eksempler på den retoriske kulturen til ulike tider, men representerer også unntakene når talere som Hauge og Læstadius får et voldsomt gjennomslag på tross av retoriske regler. Johansen viser hvordan kirkelig forkynnelse griper inn i diskusjoner og maktkamp, enten det er Brun og Rein i 1814, Hauges bidrag til et selvbevisst lekfolk og næringsliv, prost Hallings retoriske sklitakling på thranittene på Grønland, eller den ellers så vidsynte kirkestatsråd (og senere biskop) Wilhelm A. Wexelsen formulering av fornorskingspolitikken i forhold til samene. I et av kapitlene om samene lener forresten Johansen seg på masteroppgaven til cand. theol. Hanne Øygard!

Johansen får også frem hvordan Bibelen representerte det mest demokratisk tilgjengelige kunnskapsrepertoaret i samfunnet, fordi alle kjente dens tekster fra innsiden, og kunne tenke videre med dem. Annen litteratur forble strengt klassedelt og dermed lukket for alle andre enn de som hadde eierskap til den.

Boken balanser imponerende godt mellom fremstillingen av de lange linjene og systemiske endringene, og enkeltpersonene som føler, tenker, tolker og taler. Boken er full av nydelige portretter. Biskop Johan Nordahl Brun setter anslaget, og deretter får vi interessante blikk på Henrik Wergeland, Hans Nielsen Hauge, Marcus Thrane,

Bjørnstjerne Bjørnson, Camilla Collett og mange flere. Johansen tegner også varme og humoristiske portretter av personer jeg ikke hadde hørt om eller bare kjent som (gate)navn, som Jonas Rein, Emret Sæter, Peder Soelvold, Christian Krohg og Bernhard Dunker.

Ett av mange høydepunkter er kapitlet «Minneapolispolitikk» (s. 765f). Det spennes ut mellom to taler; Henrik Wergelands tale om Christian Krohg 17. mai 1833, og så Bjørnsons tale om Wergeland 17. mai 1881. Vi kommer tett innpå retorikken i hver tale, og samtidig bruker Johansen talene som eksempler og inngangsporter til større temaer, ikke minst til hvordan historie og minneapolispolitikk alltid er til forhandling.

Ikke minst skildringen av Wergelands 72 timer før og etter talen gir både et levende bilde av datidens rockestjerne, og samtidig en perfekt illustrasjon nettopp av hvordan ulike minner gir ulike tolkningsnøkler.

Det er en prestasjon å skrive en bok som ikke bare er lærd og lang, men som drar leseren med seg, og der jeg aldri tenker at noe burde vært kuttet eller forkortet. Den bekrefter at det ofte er lettere å virkelig lære noe om historien (og sikkert andre ting) når fremstillingen har plass til å gå i dybden og koble sammen linjene og enkeltfortellingene. Og selv om boken ikke har et homiletisk sikte er den en svært verdifull kilde til homiletisk refleksjon.

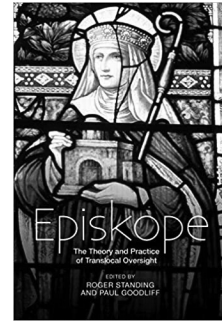
Roger Standing, Paul Goodliff, Joe Aldred (red.)

Episkope: The Theory and Practice of Translocal Oversight

SCM. London, 2020

Anmeldt av Asgeir Sele

asgeir.sele@seljordkyrkje.no

Det er ikkje kvar dag det kjem ei ny bok om biskopen sitt tilsyn. Men no har dei to engelske baptistpastorane Roger Standing og Paul Goodliff fått med seg ikkje mindre enn 19 andre teologar frå ulike konfesjonar for å kaste lys over denne eldste leiingsstrukturen i den kristne kyrkja.

Boka er delt inn i tre deler, der den første tek for seg det nytestamentlege grunnlaget, dogmatiske perspektiv og refleksjon rundt kva i tilsynet som er konstant og kva som er kontekstavhengig.

Andre del av boka skildrar tilsynspraksisen innanfor både dei store kyrkjesamfunna og dei nyare og lausare organiserte kristne rørsle i Storbritannia.

Her får me ein ganske detaljert oversikt over kor forskjellige tilsynsrolla vert forstått og praktisert i dag.

Den siste delen av boka er sett av til refleksjon rundt spørsmål som tilsyn og personleg identitet, tilsyn og kjønn, tilsyn og veiledning, for så å sjå framover og diskutere kva tilsynet best kan tene kyrkja med i framtida.

Boka er absolutt verdt å få med seg for alle som på ein eller annan måte er involvert i interaksjonen mellom biskop og kyrkjelyd. Særleg aktuell skulle boka vere her hos oss i eit år der Den norske kyrkja skal prøve å finne ut kva som skal vere biskopen si rolle i den nye kyrkjeordninga.